

ISSN 2729-9767

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

BULLETIN IVPR

JUNE - JULY 2024
VOL 5 ISSUE 6-7

KVETOSLAVA REPKOVÁ
ALŽBETA BROZMANOVÁ GREGOROVÁ

PODPORA DOBROVOLNÍCTVA STARŠÍCH ĽUDÍ
SOCIÁLNO-POLITICKÉ
A TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ VÝSKUMU
A STAV POZNANIA

INŠTITÚT PRE VÝSKUM PRÁCE A RODINY
2024

Podpora dobrovoľníctva starších ľudí

Sociálno-politické a teoreticko-metodologické východiská výskumu a stav poznania

Kvetoslava Repková

Alžbeta Brozmanová Gregorová

Prof. PhDr. K. Repková, CSc. je vedecko-výskumnou pracovníčkou v Inštitúte pre výskum práce a rodiny, zároveň vysokoškolskou učiteľkou na Inštitúte edukológie a sociálnej práce FF PU v Prešove. Vo svojej vedeckovýskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje najmä otázkam politiky zdravotného postihnutia, dlhodobej starostlivosti, aktívneho starnutia a sociálnych služieb, osobitne z hľadiska zavádzania a hodnotenia ich kvality. Angažuje sa aj v rezortnom vzdelávaní, garantuje špecializačný vzdelávací program „Sociálna posudková činnosť“.

Doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD. pôsobí na Katedre sociálnej práce Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a v Platforme dobrovoľníckych centier a organizácií. Dlhodobo sa venuje problematike dobrovoľníctva, service-learningu, tretieho sektora a mimovládnych organizácií a sociálnej práci. Je uznávanou odborníčkou na akademickej pôde, ale aj v praxi a v rámci decíznej sféry. Podieľala sa na príprave viacerých strategických a legislatívnych dokumentov v oblasti dobrovoľníctva a je autorkou viacerých vedeckých a odborných publikácií. Koordinovala viacero medzinárodných a národných projektov. V praxi pôsobí aj ako lektorka, konzultantka a supervízorka. Je absolventkou Fulbrightovho programu.

Obsah

Úvod.....	3
1 Sociálno-politický kontext a konceptualizácia problematiky.....	4
1.1 Dobrovoľníctvo starších ľudí ako súčasť stratégie aktívneho starnutia.....	4
1.2 Dobrovoľníctvo ako súčasť stratégie aktívneho občianstva.....	6
1.3 Podpora dobrovoľníctva starších ľudí ako spoločenská priorita.....	6
2 Teoreticko-metodologické východiská výskumu.....	7
2.1 Východiskový pojmový aparát.....	7
2.1.1 Aktívne starnutie.....	7
2.1.2 Dobrovoľníctvo.....	8
2.1.3 Dobrovoľník.....	8
2.1.4 Vplyv dobrovoľníctva.....	9
2.1.5 Starší ľudia (ako dobrovoľníci).....	9
2.2 Metodologický dizajn.....	10
3 Vybrané zistenia z kvantitatívnej časti výskumu.....	11
3.1 Zdroje kvantitatívnej analýzy.....	11
3.2 Vybrané zistenia kvantitatívnej analýzy.....	11
3.2.1 Miera participácie starších ľudí v dobrovoľníctve.....	11
3.2.2 Vybrané zistenia ohľadom formálneho dobrovoľníctva starších ľudí.....	13
3.2.3 Sociálny profil formálnych SD.....	13
3.2.4 Súvislosti zapojenia do dobrovoľníctva s vybranými oblasťami kvality života SD.....	15
3.2.5 Zhrnutie kvantitatívnych zistení.....	16
4 Namiesto záveru – úvahy o smerovaní ďalšieho výskumu.....	18
Literatúra.....	20

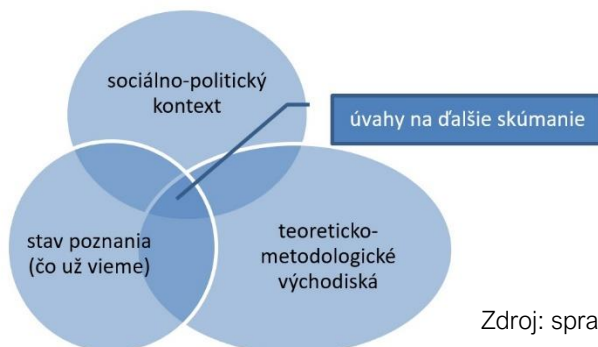
Úvod

Súčasťou Kontraktu medzi Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len “MPSVR SR”) a Inštitútom pre výskum práce a rodiny (ďalej len “IVPR”) na rok 2024 sa stalo aj zadanie vypracovať výskumnú štúdiu pod názvom **Dobrovoľníctvo starších ľudí – dopadová výskumná štúdia** (Kontrakt, 2024). Jej *cieľom* je prispieť nástrojmi vedecko-výskumnej činnosti k rozširovaniu poznatkovej základne o význame/vplyve dobrovoľníckych aktivít starších ľudí na ich zdravie, sociálny a psychický blahobyt a tým legitimizovať sociálno-politické úsilie k prijímaniu opatrení a programov na propagáciu a podporu dobrovoľníctva tejto cieľovej skupiny (politika a prax založená na dôkazoch; Nutley, Walter, Davis, 2007). *Predmetom* dopadovej štúdie je sebareflexia starších ľudí (príp. iných významných aktérov formálneho dobrovoľníctva), ako vplyva dobrovoľnícka participácia na ich zdravie, sociálny a psychický blahobyt. Ďalej, skúmanie faktorov (facilitátorov a inhibitorov), ktoré determinujú dobrovoľnícku participáciu starších ľudí ako základňu pre jej širšiu propagáciu a formovanie podporných programov.

Za účelom realizácie zadania bola na IVPR od prvého štvrťroka 2024 zriadená **expertná pracovná skupina** (ďalej len „EPS“) so zastúpením všetkých relevantných aktérov - MPSVR SR ako garanta a zadávateľa výskumnej úlohy, IVPR ako jej hlavného realizátora, Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií a Únie miest Slovenska v pozícii spolupracujúcich organizácií. Skupina bola doplnená o zástupkyňu Centra pre edukáciu a výskum seniorov fungujúceho na Inštitúte edukológie a sociálnej práce FF PU v Prešove s cieľom upevniť rovnováhu vedecko-výskumných, sociálno-politických a praktických odborných kapacít pre realizáciu predmetného výskumného zadania.

Približne v polovici riešiteľského obdobia je záujmom autoriek predstaviť odbornej verejnosti prvotné výskumné zistenia rozdelené do troch nosných častí. Konceptiu textu znázorňuje schéma.

Schéma 1: Konceptia textu

Zdroj: spracovanie autoriek

V **prvej časti** textu bude predstavený sociálno-politický kontext výskumného zadania, v ktorom je ukotvená jeho širšia spoločenská legitimita. **Druhá časť** textu sprostredkováva zadanie z hľadiska teoreticko-metodologického a akademického ukotvenia problematiky. Autorky v nej operacionalizujú hlavný pojmový aparát výskumnej činnosti a predstavujú vybrané zistenia z medzinárodnej spisby venujúce sa predmetnej problematike. Na záver (v **tretej časti**), na základe dostupných zdrojov analyzujú situáciu v národných podmienkach, na základe čoho formulujú úvahy o smerovaní ďalšej výskumnej práce pre druhý polrok 2024.

1 Sociálno-politický kontext a konceptualizácia problematiky

V rámci úvodnej časti výskumnej činnosti sme využili metódu *štúdia relevantných dokumentov* (Shaw, Holland, 2014) za účelom zistenia, akým spôsobom (cez aké perspektívy) sa problematika dobrovoľníctva starších ľudí sociálno-politicky konceptualizuje, a teda, aký je sociálno-politický rámec výskumu.

1.1 Dobrovoľníctvo starších ľudí ako súčasť stratégie aktívneho starnutia

Kľúčovým dokumentom pre realizáciu výskumného zadania je **Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030** (ďalej len „NPAS“), ktorý schválila Vláda SR uznesením č. 657 zo 16. novembra 2021. Ide o národný programový dokument uplatňujúci perspektívu aktívneho starnutia, v zmysle podpory a zhodnocovania potenciálu ľudí všetkých vekových kategórií v prospech jednotlivcov, rodín, skupín, komunit a celých spoločenskostí (MPSVR SR, 2021). Bezprostredne nadväzuje na rovnomenný programový dokument z obdobia rokov 2014-2020.

Na webovom sídle IVPR (www.ivpr.gov.sk), rovnako na stránkach Bulletinu, sme opakovane informovali o osobitnom postavení IVPR pri príprave a realizácii aktivít súvisiacich s NPAS (Repková, 2021). MPSVR SR ako národný gestor a koordinátor plnenia úloh vyplývajúcich z dokumentu zverovalo IVPR od roku 2019 úlohy súvisiace s vyhodnocovaním plnenia úloh programového obdobia z rokov 2014-2020; prizývalo IVPR ku spolupráci pri tvorbe východiskových analytických prác pre účely prípravy rovnomenného dokumentu na roky 2021-2030 (Repková (ed.), 2020) či pri príprave národnej správy pre účely 2022 UNECE ministerskej konferencie MIPPA+20 v Ríme k otázkam starnutia (UNECE, 2022]. IVPR od roku 2022 poskytoval MPSVR SR aj ďalšiu analyticko-metodickú a širšiu expertnú spoluprácu, konkrétne pri tvorbe metodiky vyhodnocovania plnenia úloh NPAS v jednotlivých obdobiach jeho implementácie, pri ustanovovaní riadiaceho mechanizmu pre koordináciu NPAS na MPSVR SR, pri vyhodnocovaní prvého dvojročného obdobia implementácie NPAS (roky 2021-2022) či pri tvorbe jeho diseminačnej a informačnej stratégie (Kontrakt, 2022, 2023).

Od počiatku implementácie nového programového obdobia NPAS sa presadila aj ďalšia kmeňová pozícia IVPR a tou je **výskumná činnosť** zameraná na rozličné aspekty a súvislosti aktívneho starnutia v rámci implementácie domény 4.9. NPAS - Zvyšovanie povedomia, dáta a výskum v oblasti aktívneho starnutia. V roku 2022 realizoval IVPR na základe Kontraktu medzi MPSVR SR a IVPR na rok 2022 *prieskum stavu seniorských organizácií za účelom realizácie politiky aktívneho starnutia* (Kontrakt, 2022). Ako bolo zmienené v úvode, pre rok 2024 bola do Kontraktu zaradená výskumná úloha zameraná na skúmanie vplyvov dobrovoľníctva starších ľudí na ich život, ktorá súvisí s ďalším opatrením NPAS:

Realizovanie výskumu zameraného na vplyv aktívneho dobrovoľníctva na zdravie, sociálny a psychický stav starších dobrovoľníkov ako podklad pre propagáciu dobrovoľníctva medzi staršími ľuďmi (doména 4.9, cieľ 2, opatrenie 4)

Predmetné opatrenie bezprostredne nadväzuje na jeden zo strategických cieľov NPAS a tým je **podpora spoločenskej participácie a začlenenia starších ľudí** (doména 4.5 NPAS) v zmysle „*využívania potenciálu starších ľudí k participácii na rozličných spoločensky prospešných aktivitách, ktoré prispievajú k rozvoju jednotlivcov, rodín, susedstiev a komunit a podporujú spoločenskú súdržnosť a medzigeneračnú výmenu*“ (MPSVR SR, 2021, s. 27). Prístup k dobrovoľníctvu ako k spoločensky prospešnej aktivite sa konceptualizuje cez **index aktívneho starnutia**, v rámci ktorého sa za formu aktívneho starnutia nepovažuje len čo najdlhšie zotrvanie ľudí na platenom trhu práce. Osobitne sa vyhodnocuje aj ich aktívna participácia v spoločnosti (rodine, susedstvách, komunite, vrátane politickej angažovanosti) s intenzívnym dôrazom na aktivity formálneho a neformálneho dobrovoľníctva (UNECE, [on-line]).

Je potrebné zdôrazniť, že realizácia výskumu zameraného na skúmanie vplyvu dobrovoľníctva na život starších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tvorí len jednu časť súboru opatrení NPAS zameraných na problematiku podpory dobrovoľníctva starnúcich a starších ľudí ako nástroja ich aktívneho starnutia. V rámci praktickej realizácie strategického cieľa zameraného na využívanie potenciálu starších ľudí k participácii na rozličných spoločensky prospešných aktivitách a k posilňovaniu spoločenskej súdržnosti a medzigeneračnej výmeny (doména 4.5 NPAS) sa do roku 2030 plánuje realizovať viacero ďalších opatrení. Pôjde napríklad o projektovú podporu komunitných programov zameraných na zapájanie seniorov do dobrovoľníckych aktivít založených na medzigeneračnej a rovesníckej spolupráci (doména 4.5 NPAS, cieľ 1, opatrenie 1); podporu spolupráce samosprávy s dobrovoľníckymi centrami (doména 4.5 NPAS, cieľ 3, opatrenie 1); či o realizáciu programov vzdelávania v oblasti manažmentu starších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (doména 4.5 NPAS, cieľ 3, opatrenie 4).

1.2 Dobrovoľníctvo ako súčasť stratégie aktívneho občianstva

Na konceptualizačnej perspektíve dobrovoľníctva ľudí rozličných vekových kategórií ako otázky aktívneho občianstva stavia aktuálna **Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022-2030** (MV SR, 2022). V rámci tematickej oblasti 1 „Aktívne občianstvo“ sú uvedené viaceré relevantné opatrenia, osobitne opatrenie 1.1.3 zamerané na zabezpečenie finančnej udržateľnosti, primeraných personálnych, finančných a priestorových kapacít dobrovoľníckych centier ako kľúčového prvku rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva; opatrenie 1.1.4 venované konceptu inkluzívneho dobrovoľníctva, v rámci ktorého sa podporuje dobrovoľnícka participácia skupín obyvateľstva s nedostatkom sociálneho kapitálu (vrátane starších ľudí); či opatrenie 1.1.5 zamerané na vytvorenie mechanizmov zvyšovania kapacít organizácií ako občianskeho a verejného sektora na prácu so znevýhodnenými skupinami v dobrovoľníctve, vrátane školení.

1.3 Podpora dobrovoľníctva starších ľudí ako spoločenská priorita

Konceptualizácia dobrovoľníctva starších ľudí ako otázka aktívneho starnutia či aktívneho občianstva prirodzene vyúsťuje do skúmania spôsobu, ako sa dobrovoľníctvo tejto cieľovej skupiny stáva spoločenskou prioritou a predmetom verejnej podpory. V dokumente **Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier**, ktorý schválila Vláda SR v roku 2013, je definovaná potreba venovať cieleňú pozornosť zapájaniu starších ľudí do dobrovoľníckych aktivít, vrátane potreby podpory formovania dobrovoľníckych programov zameraných na túto cieľovú skupinu.

V najnovšom dokumente **Národný plán rozvoja dobrovoľníctva na roky 2024-2030** (PDCO, 2024), na príprave ktorého sa významne podieľala Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, je medzi oblasti, ktorým je potrebné venovať cieleňú pozornosť, zaradená aj oblasť dobrovoľníctva starších ľudí. Dokument je pre prípravu dopadovej štúdie významný najmä z dôvodu, že prináša určité dôkazy o multiplikovaných prínosoch dobrovoľníctva ľudí vo vyššom veku. Zároveň sa však v ňom zdôrazňuje, že zapojenie starších ľudí do dobrovoľníctva si vyžaduje dodatočné kapacity a podporu zo strany organizácií v súvislosti s nutnosťou implementovať osobitné metódy práce s touto dobrovoľníckou skupinou; že bariérou pre zapájanie starších ľudí do dobrovoľníckych aktivít je nízka kvalita a málo diverzifikovaná ponuka dobrovoľníckych činností pre túto cieľovú skupinu. Situácia môže súvisieť so stereotypným vnímaním jej schopností, potrieb a záujmov (s pretrvávaním stereotypu, že “dobrovoľníctvo je najmä záležitosťou mladých”), resp. s obmedzeným rozsahom ponúkaných aktivít, počas ktorých by mohli byť využívané ich skúsenosti, vedomosti a zručnosti. Vychádzajúc z tohto poznania je v dokumente vymedzený *cieľ* zvýšiť participáciu starších ľudí v dlhodobých dobrovoľníckych programoch, a to propagovaním ich dobrovoľníctva, vytvorením dotačnej schémy na vznik a fungovanie dobrovoľníckych programov zapájajúcich

starších dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, s osobitným dôrazom na programy zamerané na podporu medzigeneračného a rovesníckeho dobrovoľníctva.

2 Teoreticko-metodologické východiská výskumu

2.1 Východiskový pojmový aparát

Od počiatku výskumnej činnosti bolo zrejmé, že pre jej účely bude nevyhnutné operacionalizovať niektoré **východiskové pojmy** (ustanoviť východiskový pojmový aparát), nakoľko tieto sú v národných, ale aj medzinárodných podmienkach vymedzované rôzne, a to nielen v bežnom vnímaní ľudí, ale aj v legislatívnych či výskumných rámcoch.

2.1.1 Aktívne starnutie

Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej len „SZO“) vo svojom *Politickom rámci pre aktívne starnutie* vymedzila v roku 2012 aktívne starnutie (*active ageing*) „ako proces optimalizácie príležitostí pre zdravie, participáciu a bezpečnosť s cieľom podporiť kvalitu života ľudí v priebehu ich starnutia“ (SZO, 2002, s. 121). Z hľadiska témy dopadovej štúdie je toto vymedzenie relevantné najmä z dôvodu, že od počiatku bola do samotného konceptu aktívneho starnutia implicitne integrovaná premisa vplyvov aktívneho starnutia na kvalitu života ľudí. Z definície je totiž zrejmé, že v jednotlivých formách aktívneho starnutia, vrátane výkonu dobrovoľníckych aktivít, sa od počiatku vnímal nástroj a cesta podpory ako zdravie (po všetkých jeho stránkach) tak sociálneho statusu a angažovanosti starnúcich a starších ľudí.

Široko vymedzený koncept aktívneho starnutia intenzívne ovplyvnil aj prípravu európskeho projektu **Index aktívneho starnutia** (*Active ageing index*), v rámci ktorého sa k aktívnemu starnutiu pristupuje v jednote *štyroch základných domén*: a) domény predpokladov a kapacít cez vytváranie priaznivého prostredia pre aktívne starnutie; b) domény príspevku starších ľudí k rozvoju udržateľných spoločností cestou ich aktívnej pozície na trhu práce v rámci plateného zamestnania; c) domény sociálnych aktivít a participácie starších ľudí v spoločensky prospešných aktivitách (vrátane dobrovoľníctva); d) domény nezávislého, dôstojného a autonómneho života starších ľudí. Na jednotlivé domény by sa mali rovnovážne orientovať verejné politiky tak, aby sa ich progres a vplyv na životy starších ľudí dal v jednotlivých oblastiach a obdobiach merať (Zaidi, 2015).

SZO od roku 2015 nahradila svoj politický rámec pre aktívne starnutie rámcem **zdravého starnutia** (*healthy ageing*), ktoré vymedzila ako: „... proces rozvoja a udržania funkčnej schopnosti človeka, ktorá umožňuje blahobyť vo vyššom veku“ (SZO, 2020, s. 1).

Centrálnym bodom konceptu sa tak stáva *funkčná schopnosť*, v zmysle mať kapacity, ktoré umožnia všetkým ľuďom byť tým, a robiť to, čo je pre nich hodnotné.

2.1.2 Dobrovoľníctvo

Vo výskume z roku 2011 bolo dobrovoľníctvo vymedzené ako „... *uvedomelá neplatená práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky*“ (Brozmanová Gregorová, et al., 2012). Touto definíciou sa odlišuje dobrovoľníctvo od spontánnej medzilidskej pomoci, pričom sú naplnené tri základné kritériá pre vymedzenia dobrovoľníctva, na ktorých stavia aj národná legislatíva v tejto oblasti - **zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov**:

- a) že ide o neplatenú prácu;
- b) prácu vykonávanú na základe slobodnej vôle dobrovoľníka/dobrovoľníčky¹;
- c) prácu vykonávanú v prospech iných.

Definícia zahŕňa *nemanažované (neformálne)* dobrovoľníctvo, ktoré sa odohráva mimo kontextu nejakej organizácie a *manažované (formálne, organizované)* dobrovoľníctvo, ktoré sa realizuje v rámci alebo prostredníctvom určitého typu organizácie (ibid). Na základe intenzívnej diskusie v EPS a odporúčania formulovaného počas úvodného vedeckého workshopu k metodologickým otázkam prípravy dopadovej štúdie v marci 2024 sa táto osobitne zameriava na formálne (organizované, manažované) dobrovoľníctvo starších ľudí. Takéto rozhodnutie korešponduje s nastavením príslušných opatrení NPAS k problematike dobrovoľníctva starších ľudí, ktoré by mali do budúcnosti viesť práve k cieľovej podpore organizácií pracujúcich s dobrovoľníkmi.

2.1.3 Dobrovoľník

Platný zákon o dobrovoľníctve nedefinuje dobrovoľníctvo, ale definuje dobrovoľníka a dobrovoľnícku činnosť. Podľa zákona je **dobrovoľníkom** fyzická osoba, ktorá na základe svojho slobodného rozhodnutia bez nároku na odmenu vykonáva pre inú osobu s jej súhlasom dobrovoľnícku činnosť založenú na svojej schopnosti, zručnosti alebo vedomosti.

V súlade s napĺňaním verejného záujmu vykonáva dobrovoľník **dobrovoľnícku činnosť** najmä pre sociálne zraniteľné osoby a skupiny osôb a podporu ich sociálneho začlenenia (napr. osoby so zdravotným postihnutím, počas výkonu trestu a po prepustení, drogovy a inak závislé osoby, nezaopatrené deti, seniorov, osoby trpiace domácim násilím či nezamestnané osoby); angažuje sa v neformálnom vzdelávaní v práci s mládežou; pri

¹ Všade tam, kde sa v texte bude uvádzať pojem „dobrovoľník“, myslia sa osoby mužského i ženského pohlavia.

odstraňovaní následkov mimoriadnych udalostí, pri humanitárnej pomoci, záchrane života a zdravia; pri tvorbe, ochrane, udržiavaní alebo zlepšovaní životného prostredia, pri starostlivosti o ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva a pri organizovaní kultúrnych, športových, telovýchovných, charitatívnych, vzdelávacích a osvetových podujatí; či pri administratívnych prácach pre verejnú správu.

Zákon ustanovuje pre výkon dobrovoľníckej činnosti u dobrovoľníka dolnú vekovú hranicu 15 rokov, horná veková hranica nie je uvedená. Okrem toho, ak dobrovoľnícku činnosť vykonáva osoba mladšia ako 18 rokov, vyžaduje sa súhlas jej zákonného zástupcu a môže sa vykonávať len pod dohľadom zodpovednej plnoletej fyzickej osoby.

2.1.4 Vplyv dobrovoľníctva

V súlade s príslušným opatrením NPAS sa dopadová štúdia venuje **vplyvom** aktívneho dobrovoľníctva na zdravie, sociálnu situáciu (stav) a psychický stav starších ľudí. Opierajúc sa o dostupné medzinárodné a domáce zdroje tieto vplyvy operacionalizujeme ako **širšie súvislosti** aktívneho dobrovoľníctva s rozličnými aspektmi života starších ľudí, nakoľko nie vždy je možné určiť, kedy (pri ktorej skúmanej premennej) ide o predpoklad pre dobrovoľnícke angažovanie (nezávislá premenná) a kedy o jeho výsledok, resp. vplyv (závislá premenná).

V súlade s touto operacionalizáciou sa štúdia zameriava na tieto súvislosti dobrovoľníctva starších ľudí s ich životom:

- *sociálny profil starších dobrovoľníkov* (ďalej len „SD“)

Ide o súvislosti dobrovoľníctva s ich pohlavím, vekom, rodinným stavom, vzdelaním, socioekonomickou pozíciou, finančným zabezpečením domácnosti, národnosťou, vierovyznaním, veľkosťou sídla, kraja, členstvom v organizáciách;

- *kvalitu života SD*

Konkrétne ide o súvislosti dobrovoľníctva SD s ich všeobecnou dôverou v ľudí, identifikovaním sa s komunitou, wellbeingom (blahobytom, celkovou životnou spokojnosťou), spokojnosťou s osobnými vzťahmi, spokojnosťou s využitím voľného času, pocitom osamelosti, pocitom sociálneho vylúčenia, pocitom šťastia, dostupnosťou pomoci ostatných v prípade potreby.

2.1.5 Starší ľudia (ako dobrovoľníci)

Pojem „starší ľudia“ nie je legislatívne ukotvený (v rozličných právnych úpravách a na rozličné účely sa používajú rozličné označenia a vekové kategórie) a terminologickú rôznorodosť nachádzame aj v odbornej spisbe. Ako alternatívne sa pre účely označovania ľudí vo vyššom veku (*people of higher age groups*) používajú pojmy ako „starší/ľudia“ (*older*), „starí ľudia“ (*elderly*) či seniori (*seniors*). Zároveň sa však uvádza,

že najmä pojmy seniori a starí ľudia strácajú na popularite, nakoľko v povedomí verejnosti sa konotačne spájajú predovšetkým s ich zraniteľnosťou (krehkosťou), pričom sa nezohľadňuje variabilita ich životných štýlov a schopností. Zo všetkých troch pojmov je pojem *starší* (ľudia) zvyčajne považovaný za najneutrálnejší, vecne najpresnejší (každý je predsa *starší* ako niekto iný), s najmenšími negatívnymi dôsledkami na životný štýl konkrétnej osoby (Dictionary.com, 2021).

V dokumente NPAS sa alternatívne používajú pojmy „staršie osoby“, „starší ľudia“ či „seniori“, najčastejšie však ide o označenie „starší ľudia/staršie osoby“. Toto označenie je vekovo neutrálne a inkluzívne, má ľudsko-právnu dimenziu (nehovorí sa o „starších“, ale personalizovane o „starších osobách/ľuďoch“) a umožňuje zohľadňovať rozlične vymedzený aspekt veku v rozličných systémoch a na rozličné účely. V dopadovej štúdií sa preto spojenie „staršie osoby“, resp. „starší ľudia“ používa preferenčne.

Aj keď sa v NPAS pojem „starší ľudia“, „staršie osoby“ nevymedzuje nejakou konkrétnou hranicou fyzického veku, pre účely dopadovej štúdie ju bolo napokon potrebné vymedziť, nakoľko významná časť výskumnej činnosti stavia na sekundárnej výskumnej analýze dostupných medzinárodných a národných zdrojov zameraných na problematiku dobrovoľníctva rozličných vekovo vymedzených cieľových skupín. Po intenzívnejšej rozprave v rámci úvodných metodologických diskusií EPS sa napokon za cieľovú skupinu na účely výskumu určili **osoby vo veku 55 rokov a viac**. Takéto rozhodnutie korešponduje aj s vekovou hranicou využívanou v rámci indexu aktívneho starnutia pre účely posudzovania miery zamestnanosti ľudí 55-ročných a starších (UNECE, [on-line]). EPS sa stotožnila s možnosťou využitia tejto vekovej hranice aj pre oblasť výskumu dobrovoľníctva starších ľudí ako formy ich spoločenskej participácie.

2.2 Metodologický dizajn

Výskumná činnosť je metodologicky organizovaná ako **zmiešaný výskum** (Hendl, 2005) organizovaný podľa *následného explanačného modelu* založeného na kombinácii kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu (Hlebec, Mrzel, 2012).

Po prvotných **organizačných prácach** (oslovenie zodpovedných organizácií a nominácie zástupcov a zástupkyň do EPS), **analytických prácach** (štúdiom relevantných dokumentov) a po ustálení nosného **terminologického aparátu výskumu** prebehla v druhom štvrťroku 2024 jeho **kvantitatívna časť**. Šlo o **sekundárnu výskumnú analýzu** dostupných kvantitatívnych dát z medzinárodnej a národnej spisby k otázkam formálneho dobrovoľníctva starších ľudí a jeho vplyvov na jednotlivé stránky ich života (zistenie, čo už o problematike vieme) ako základu pre následné uvažovanie, kam smerovať kvalitatívnu časť výskumnej činnosti.

3 Vybrané zistenia z kvantitatívnej časti výskumu

V súlade so zvolenou koncepciou textu predstavíme v tejto časti bulletinu vybrané zistenia kvantitatívneho výskumu. Najskôr uvedieme, ktoré zdroje údajov boli pre účely kvantitatívnej analýzy využité, a následne, aké hlavné zistenia priniesli.

3.1 Zdroje kvantitatívnej analýzy

Analýza vychádzala z **troch zdrojov** dát, konkrétne:

- z reprezentatívneho výskumu realizovanému v rámci národného projektu *Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti* (MV SR, 2019). Zber dát, ktoré boli predmetom analýzy, realizovala spoločnosť Actly, s. r. o. v období jún - júl 2019. Vzorku 55+ tvorilo celkovo 735 respondentov a respondentiek. Tento zdroj označujeme v texte ako „USVROS, 2019“;
- zo zisťovania *EU SILC 2022 – Zisťovanie Štatistického úradu SR o príjmoch a životných podmienkach domácností* (ŠÚ SR, 2023), ktoré prebiehalo v období február - júl 2022. Vzorku 55+ tvorilo spolu 5 904 respondentov a respondentiek. Tento zdroj označujeme v texte ako „EU SILC, 2022“;
- z reprezentatívneho výskum, ktorý je súčasťou projektu VEGA *Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy* (Pdf UMB, 2023) a ktorý realizuje Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zber dát zabezpečila agentúra FOCUS v období október – november 2023. Vzorku 55+ tvorilo spolu 372 respondentov a respondentiek. Tento zdroj označujeme ako „UMB, 2023“.²

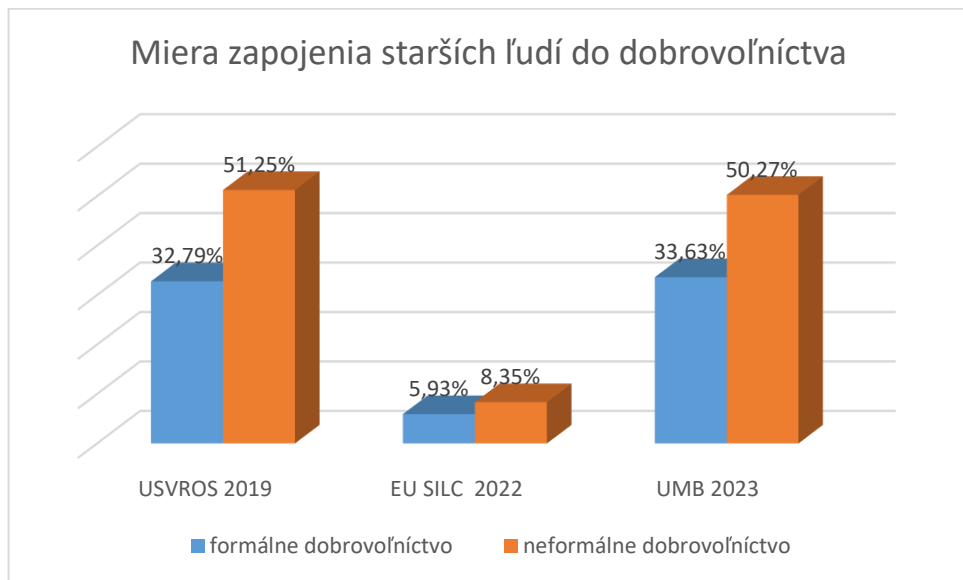
3.2 Vybrané zistenia kvantitatívnej analýzy

3.2.1 Miera participácie starších ľudí v dobrovoľníctve

Zapojenie starších ľudí do formálneho a neformálneho dobrovoľníctva podľa výsledkov jednotlivých výskumov zobrazuje graf1.

² Zo všetkých troch výskumov sme mali k dispozícii datasety (dva z nich sú voľne dostupné na internete, tretí je súčasťou vlastného výskumu spoluautorky), pričom z reprezentatívnych výskumov v roku 2019 a 2023 sme pracovali s celým datasetom, v prípade EU SILC sme mali k dispozícii len vybrané premenné získané na vyžiadanie. Dáta sme spracovávali v štatistickom programe JASP. Na testovanie rozdielov a súvislostí sme podľa charakteru premennej používali rôzne štatistické testy. V texte uvádzame rozdiely, ktoré boli štatisticky významné na hladine významnosti $p \leq 0,05$.

Graf 1: Miera zapojenia starších ľudí do dobrovoľníctva podľa údajov jednotlivých výskumov

Zdroj: spracovanie autoriek

Ako dokumentuje graf, medzi údajmi z reprezentatívnych výskumov v rokoch 2019 a 2023 a údajmi zo zisťovania EU SILC v roku 2022 existujú značné rozdiely. Tieto sú primárne spôsobené samotnou otázkou, ktorá sa v zisťovaniach používa a rozdielmi súvisiacimi s tzv. uvedomovaným a neuvedomovaným dobrovoľníctvom. Rozdiely vo vykazovaní miery zapojenia sa do dobrovoľníctva pri použití otázky, v ktorej sa majú ľudia identifikovať priamo s pozíciou dobrovoľníka (zisťovanie EU-SILC 2022) naráža na skutočnosť, že ľudia na Slovensku sa s pozíciou dobrovoľníka často nestotožňujú, aj keď dobrovoľníctvo vykonávajú dlhšiu dobu. Ak by sme vychádzali z metodiky, ktorú vypracovala Medzinárodná organizácia práce (2011), potom by sme mohli konštatovať, že **do formálneho dobrovoľníctva sa v posledných rokoch na Slovensku zapája približne jedna tretina starších ľudí**, čo je však menej ako v prípade neformálneho dobrovoľníctva, v ktorom ide o približne polovicu z nich. Zistenie o vyššom zastúpení neformálneho dobrovoľníctva sa vzťahuje aj na celú populáciu dopytovaných respondentov a respondentiek (bez ohľadu na vek), aj keď v nej je zastúpenie formálneho dobrovoľníctva trochu vyššie ako v úzkej vekovej kategórii 55+ (cca 36% : 33%).

Zistenia ďalej ukázali, že do dobrovoľníckych aktivít sa **v budúcnosti plánuje zapojiť sumárne približne 40% starších ľudí**, z toho necelých 7% do formálneho, 22% do neformálneho a takmer 12% sa plánuje angažovať v oboch formách.

3.2.2 Vybrané zistenia ohľadom formálneho dobrovoľníctva starších ľudí

- *frekvencia zapájania sa do formálneho dobrovoľníctva*

Pravidelne, teda raz za mesiac, sa zapája približne polovica starších formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pričom v priebehu rokov (2019 - 2023) sa výskyt pravidelného dobrovoľníckeho angažovania zvyšoval.

- *oblasti dobrovoľníctva starších ľudí*

Najviac starších dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa angažuje v oblasti životného prostredia (50% v roku 2019 a 43 % v roku 2023). Medzi oblasti s vyššou participáciou v oboch rokoch patrili aj aktivity smerované k cirkvám a náboženským spoločnostiam, sociálnym službám, kultúre a duchovným hodnotám, podpore dobročinnosti, darcovstva, rozvoja miestnej komunity a bývania, rekreácie a realizácie záujmov a koníčkov.

- *bariéry formálneho dobrovoľníctva ľudí vo vyššom veku*

Tento druh zisťovania bol smerovaný na ľudí, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili a na ich dôvody. Týmito boli najčastejšie nezujem o tento druh angažovania (takmer 38%) či skutočnosť, že ich nikto nepožiadaval o pomoc (cca 26%). Ako dôvod bol uvádzaný aj nedostatok času (cca 17%), nedôvera v dobrovoľnícke organizácie, ktoré zapájajú dobrovoľníkov (15%) či postoj, že ľuďom v núdzi má pomáhať štát (15%).

3.2.3 Sociálny profil formálnych SD

- *súvislosti s pohlavím*

Ani v jednom z použitých výskumných zdrojov sa nepreukázal štatisticky významný rozdiel medzi formálnymi SD podľa pohlavia;

- *súvislosti s vekom*

Podľa dostupných zistení staršie osoby zapojené do dobrovoľníctva vykazujú v porovnaní s tými, ktoré nie sú zapojené, v priemere nižší vek. Zároveň so stúpajúcim vekom participácia starších ľudí v dobrovoľníctve klesá;

- *súvislosti s rodinným stavom*

Ani v jednom zo sledovaných výskumov neboli zistené štatisticky významné rozdiely v zapojení formálnych SD z hľadiska ich rodinného stavu;

- *súvislosti so vzdelaním*

Vzdelanie je určujúcim faktorom pri zapájaní sa starších ľudí do formálneho dobrovoľníctva. Dáta zo všetkých troch výskumov potvrdili, že s výškou vzdelania takéto zapájanie stúpa. Najmenej zapojené sú osoby so základným vzdelaním a najviac osoby s vysokoškolským vzdelaním. Rozdiely zapojenia sa osôb s vysokoškolským vzdelaním v porovnaní s celkovou populáciou sú tiež významné. Kým z celej populácie starších ľudí sa v rokoch 2019 a 2023 zapojila do formálneho dobrovoľníctva približne tretina, v skupine s vysokoškolským vzdelaním to bola polovica staršej populácie (vo výskume EU SILC bol tento rozdiel 5,9% : 10,5%);

- *súvislosti so socioekonomickou situáciou (pozíciou)*

Vyššie zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva vykazujú starší pracujúci ľudia, najmä tvoriví, vysokoškolsky vzdelaní pracovníci a pracovníčky, ľudia na riadiacich pozíciách a SZČO so zamestnancami. Významne nižšia miera formálnej dobrovoľníckej participácie bola zaznamenaná u nepracujúcich dôchodcov;

- *súvislosti s finančným zabezpečením domácnosti*

Podľa dostupných zdrojov sú vo formálnom dobrovoľníctve zapojení štatisticky významne častejšie ľudia s veľmi dobre a slušne zabezpečených domácností a významne menej často zo zle zabezpečených domácností;

- *súvislosti s národnosťou a vierovyznaním*

Dostupné zdroje nepreukázali štatisticky významné rozdiely v zapojení sa starších ľudí do formálneho dobrovoľníctva podľa týchto premenných;

- *súvislosti s veľkosťou sídla/kraja*

Vplyv veľkosti sídla sa potvrdil vo výskume z roku 2019, nie však vo výskume z roku 2023, preto nemožno zistenia jednoznačne interpretovať;

- *súvislosti s členstvom v organizácii*

Dostupné zdroje ukázali, že aktívni aj pasívni starší členovia a členky organizácií (spoločností, klubov, spolkov) sú významne častejšie angažovaní vo formálnom dobrovoľníctve ako starší ľudia, ktorí nikdy neboli organizovaní alebo boli organizovaní v minulosti.

Z hľadiska sociálneho profilu formálnych SD možno sumarizujúco konštatovať, že štatisticky významnými faktormi ich angažovania sú vek, vzdelanie, socioekonomická pozícia, finančné zabezpečenie ich domácnosti a členstvo v organizáciách. Ostatné

sledované charakteristiky nemajú zásadnejší vplyv na ich formálnu dobrovoľnícku participáciu.

Zároveň je potrebné uviesť, že ide o stabilné charakteristiky (premenné), ktoré sú kľúčové nielen v sociálnom profile formálnych SD, ale aj v celkovej populácii ľudí angažujúcich sa vo formálnom dobrovoľníctve, či tých, ktorí sa angažujú v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách.

3.2.4 Súvislosti zapojenia do dobrovoľníctva s vybranými oblasťami kvality života SD

Do tejto časti sú zaradené vybrané zistenia výskumov, ktoré súvisia s **vplyvmi dobrovoľníctva SD na vybrané aspekty kvality ich života**. Keďže v niektorých prípadoch je ťažké určiť, či sledované aspekty sú dopadmi alebo skôr predpokladmi (prediktormi) zapojenia sa starších ľudí do dobrovoľníctva, zistenia sú interpretované „neutrálne“ ako **súvislosti** zapojenia starších ľudí do dobrovoľníctva s vybranými aspektmi kvality ich života.

- *súvislosti so všeobecnou dôverou v ľudí*

Staršie osoby zapojené do formálneho dobrovoľníctva v roku 2023, pred rokom 2023, ako aj tie, ktoré boli zapojené do neformálneho dobrovoľníctva, vykazovali vyššiu mieru všeobecnej dôvery v ľudí ako tí, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili;

- *súvislosti identifikácie s miestnou komunitou*

Staršie osoby, ktoré sa zapojili do formálneho dobrovoľníctva v roku 2023 a pred týmto rokom, ako aj tie, ktoré sa zapojili v roku 2023 do neformálneho dobrovoľníctva, vykazujú vyššiu mieru identifikácie s miestnou komunitou v porovnaní s tými, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili;

- *súvislosti s wellbeingom (celkovou životnou spokojnosťou, pohodou)*

Starší ľudia zapojení do dobrovoľníctva vykazujú vyšší pocit wellbeingu ako ľudia, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili. Táto súvislosť platí pre ľudí, ktorí sa zapojili do formálneho dobrovoľníctva v roku 2023, aj pred rokom 2023 a aj pre neformálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky z výskumu v roku 2023;

- *súvislosti so spokojnosťou s osobnými vzťahmi*

V prípade formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva vykazujú vyššiu mieru spokojnosti so vzťahmi starší ľudia zapojení do dobrovoľníctva (medián 9) v porovnaní s nezapojenými (medián 8);

- *súvislosti so spokojnosťou s využitím voľného času*

Starší ľudia zapojení do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva vykazovali vyššiu mieru priemernej spokojnosti (hodnota 8) v porovnaní s tými, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili (hodnota 7);

- *súvislosti s pocitom osamelosti*

V prípade starších osôb zapojených do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva bola zistená nižšia miera pocitu osamelosti (hodnota mediánu 5 - pocit osamelosti nezažívajú nikdy), v porovnaní s tými, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili (hodnota mediánu 4 - pocit osamelosti zažívajú málokedy);

- *súvislosti s pocitom sociálneho vylúčenia*

Staršie osoby zapojené do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva vykazovali nižšiu mieru pocitu sociálneho vylúčenia v porovnaní s tými, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili. Aj keď u oboch porovnávaných skupín predstavoval medián hodnotu 4, rozdiely sa vyskytli v priemerných hodnotách, ktoré boli vyššie u dobrovoľnícky zapojených starších osôb (hodnota 4 u zapojených : 3,8 u nezapojených);

- *súvislosti s pocitom šťastia*

U starších osôb zapojených do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva bola zistená vyššia miera pocitu šťastia (hodnotu mediánu 2 - pocit šťastia prežívajú väčšinou) v porovnaní s tými, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili (hodnota mediánu 3 - pocit šťastia zažívajú niekedy);

- *súvislosti s disponibilnou pomocou od ostatných v prípade potreby*

Zo starších osôb zapojených do dobrovoľníctva má koho požiadať o pomoc v prípade potreby viac ako 96% z nich. Z tých, ktorí neboli do dobrovoľníctva zapojení, to bolo 92% osôb. Medzi tými, ktorí nemajú koho požiadať o pomoc v prípade potreby, bolo len 3,4% formálnych a 3,9% neformálnych dobrovoľníkov. V prípade starších ľudí nezapojených do dobrovoľníctva nemá koho požiadať o pomoc 8% z nich.

3.2.5 Zhrnutie kvantitatívnych zistení

Na základe analýzy kvantitatívnych zistení z reprezentatívnych výskumov zameraných, okrem iného, na prevalenciu dobrovoľníctva starších ľudí, socio-ekonomický status tých, ktorí sa dobrovoľnícky angažujú a to, aké sú jeho súvislosti s vybranými aspektmi kvality života tejto cieľovej skupiny, možno sumarizovať, že:

- miera participácie starších ľudí vo formálnom dobrovoľníctve je nižšia v porovnaní s ich zapojením do neformálneho dobrovoľníctva: do formálneho dobrovoľníctva sa zapája tretina starších ľudí, do neformálneho dobrovoľníctva polovica, pričom ich participácia v oboch formách dobrovoľníctva je v porovnaní s celkovou populáciou mierne nižšia;
- existujú významné rozdiely medzi uvedomovaným a neuvedomovaným dobrovoľníctvom; starší ľudia, ale aj zvyšok populácie, sa s rolou dobrovoľníka/dobrovoľníčky nie vždy identifikuje, čo sťažuje všeobecné zisťovanie prevalencie dobrovoľníckej participácie v populácii;
- do dobrovoľníctva sa plánuje v budúcnosti zapojiť cca 40% starších osôb, najčastejšie do neformálneho;
- pravidelne, teda aspoň raz za mesiac, sa do dobrovoľníckych aktivít zapája približne polovica formálnych SD;
- najviac SD sa angažuje v oblasti životného prostredia; potom nasledujú oblasti ako cirkev a náboženské spoločnosti, sociálne služby, kultúra a umenie, podpora dobročinnosti, dobrovoľníctva a darcovstva, rozvoj miestnej komunity a bývania, rekreácia a realizácia záujmov a koníčkov;
- medzi najvýznamnejšie bariéry zapájania sa starších ľudí do dobrovoľníctva patria nezáujem, nepožiadanie o dobrovoľnícku pomoc a nedostatok času;
- z hľadiska sociálneho profilu SD zapájajúcich sa do oboch typov dobrovoľníctva možno ako determinujúce charakteristiky uviesť vek, vzdelanie, socioekonomickú pozíciu, finančné zabezpečenie domácnosti a členstvo v organizáciách; do oboch typov dobrovoľníctva sa zapájajú skôr ľudia mladších vekových kategórií, s vyšším vzdelaním, zo slušne zabezpečených domácností, pracujúci a členovia organizácií; starší ľudia s nižším vzdelaním, zo zle finančne zabezpečených a chudobných domácností, dôchodcovia a nečlenovia organizácií vykazujú nižšiu mieru dobrovoľníckej participácie;
- zapojenie sa do dobrovoľníctva vo vyššom veku súvisí s vybranými indikátormi kvality života dobrovoľnícky angažovaných osôb: SD sa podľa ich vyjadrení majú častejšie na koho obrátiť o pomoc v prípade potreby; ďalej vykazujú vyššiu mieru všeobecnej dôvery v iných ľudí; vyššiu mieru identifikácie s miestnou komunitou; vyšší pocit wellbeingu (celkovej životnej pohody); vyššiu spokojnosť s osobnými vzťahmi a využitím voľného času; či častejšie prežívanie pocitu šťastia. Na strane druhej, menej často uvádzajú prítomnosť pocitu osamelosti a sociálneho vylúčenia.

4 Namiesto záveru – úvahy o smerovaní ďalšieho výskumu

Na základe kvantitatívnych výskumných zistení sa ukazuje ako nesporné, že podľa subjektívnych vyjadrení SD má výkon dobrovoľníctva **pozitívne súvislosti** s jednotlivými aspektmi ich života, s ich celkovou životnou pohodou či komunitnou ukotvenosťou. A teda, že k propagácii dobrovoľníctva, osobitne formálneho organizovaného cez rozličné dobrovoľnícke organizácie a realizovaného cez rozličné dobrovoľnícke programy, rovnako k investovaniu verejných zdrojov do podpory ich činnosti, by mohla existovať už na základe týchto výskumných zistení preukázateľná a legitímna opora tak, ako to predpokladá príslušné opatrenie NPAS.

Na strane druhej, na základe dostupných zdrojov nemožno jednoznačnejšie zodpovedať otázky zamerané na chápanie a interpretáciu **príčinných súvislostí** medzi podmienkami pre dobrovoľníctvo, jeho výkonom a samotnými vplyvmi na život SD. Napríklad, nemožno sa vyjadriť k tomu, či celkové hodnotové a pro-pomáhajúce nastavenie či sociálno-ekonomický kapitál starších ľudí podmieňujú vyššiu mieru ich zapájania sa do formálnych dobrovoľníckych aktivít (*ako predpoklad zapájania*), alebo či to je skôr naopak, že silná sociálna pozícia SD je výsledkom tohto angažovania (*ako vplyv zapájania*). Existujúce kvantitatívne zistenia neumožňujú tiež hlbšie poznávať, akú úlohu v priestore medzi predpokladmi a vplyvmi dobrovoľníckeho angažovania SD zohrávajú dobrovoľnícke organizácie a programy, ktoré realizujú, či formy ich verejnej podpory; ani to, ako môžu SD napomáhať organizáciám rozširovať „svojím príkladom“ ich dobrovoľnícku základňu. A to sú odborné aspekty problematiky, ktoré rovnako súvisia s príslušným opatrením NPAS, a teda si zasluhujú výskumnú pozornosť.

Za účelom spresnenia tejto pozornosti analyzovala EPS koncom júna 2024 prínos a využiteľnosť dostupných kvantitatívnych dát k problematike vplyvu aktívneho dobrovoľníctva na zdravie, sociálny a psychický stav SD ako základu pre plánovanie ďalšej výskumnej činnosti v súlade s cieľmi pripravovanej dopadovej štúdie. Na základe intenzívnej odbornej diskusie k výsledkom analýzy kvantitatívnych dát boli formulované určité **problémové otázky/okruhy**, osobitne:

- zisťovanie reálnej *miery dobrovoľníckej participácie* starších ľudí, keďže, ako ukázali kvantitatívne zistenia, táto sa výrazne líši v závislosti od toho, na základe ako formulovanej otázky sa uvedená miera zisťuje; uvedený problémový okruh súvisí aj s otázkou uvedomovaného, resp. neuvedomovaného dobrovoľníctva a stotožnenia sa ľudí s rolou dobrovoľníka/dobrovoľníčky;
- *mýty spojené s dobrovoľníctvom*, ktoré môžu znižovať dostupnosť dobrovoľníckych príležitostí pre všetkých (napr., že „dobrovoľníctvo je záležitosťou mladých ľudí“, alebo, že „dobrovoľníctvo je exkluzívna záležitosť pre ľudí s dobrým ekonomickým statusom či spoločenskou prestížou“);

- zabezpečovanie *súladu medzi dopytom a ponukou dobrovoľníckej činnosti* v kontexte širších potrieb komunity, ale aj predstáv a motivácií starších ľudí, ktorí sa chcú dobrovoľnícky angažovať;
- poznávanie *individuálnych motivácií a subjektívne reflektovaných benefitov* participácie starších ľudí v dobrovoľníckych programoch, či naopak *inhibítorov*, ktoré tomu bránia v rámci ich individuálnych životných trajektórií;
- skúmanie *vplyvu dobrovoľníckych organizácií a realizovaných dobrovoľníckych programov* na transformáciu individuálneho potenciálu starších ľudí pre dobrovoľníctvo k reálnemu výkonu formálneho dobrovoľníctva;
- problematika *plánovania a manažmentu dobrovoľníckych programov*;
- *cost-benefit analýza dobrovoľníckych programov* v kontexte ich udržateľnejších vplyvov na jednotlivcov, organizácie, komunity, spoločnosť.

Uvedené otázky/okruhy si zasluhujú ďalšie výskumné zisťovanie a niektoré z nich sa stali tematickými východiskami pre **kvalitatívny výskum**. Pôjde v ňom o záujem prehľbovať poznanie dosiahnuté kvantitatívnym zisťovaním ďalším skúmaním *súvislostí* medzi pozitívnymi vplyvmi výkonu dobrovoľníctva v rámci individuálnych životných trajektórií, nastavenia (potenciálu) konkrétnych SD, na jednej strane, a podporného prostredia (organizácie a programy) potrebného k využívaniu tohto nastavenia.

O dizajne, priebehu a výsledkoch kvalitatívneho výskumu zakomponovaného do celkovej dopadovej štúdie plánujú autorky informovať odbornú a inú zainteresovanú verejnosť koncom roka 2024 aj prostredníctvom finálnej výskumnej (dopadovej) štúdie.

Literatúra

Dictionary.com (2021). *The Language Of Ageism: Understanding How We Talk About Older People*. Dostupné on-line: [Glossary Of Ageism Terms | Dictionary.com](https://www.dictionary.com/glossary/ageism-terms)

Hendl, J. (2005). *Kvalitatívni výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hlebec, V., Mrzel, M. (2012). Metodološke dileme in njihove rešitve v raziskovalnej načrtu z zaporedno uporabo kvantitativnih in kvalitativnih metod. In: *Teoria in Praksa*, 49 (2): 245-263.

Kontrakt medzi MPSVR SR a IVPR na rok 2024 (2023). Bratislava: IVPR. Dostupné on-line: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2024/01/IVPR_KONTRAKT_2024.pdf

Kontrakt medzi MPSVR SR a IVPR na rok 2023 (2022). Bratislava: IVPR. Dostupné on-line: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2023/01/ivpr_kontrakt_20233842257.pdf

Kontrakt medzi MPSVR SR a IVPR na rok 2022 (2021). Bratislava: IVPR. Dostupné on-line: <https://www.crz.gov.sk/data/att/3120080.pdf>

MPSVR SR. (2021). *Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (revidované znenie)*. Dostupné on-line: https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/aktivne-starnutie/narodny-program-aktivneho-starnutia/npas-2021-2030_konsolidovane-znenie_po-aktualizacia-za-roky-2021-2022.pdf

MV SR (2019). *Národný projekt Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti*. Dostupné on-line: <https://www.minv.sk/?NP-kvalitnejšie-verejne-politiky>

Nutley, S.M., Walter, I., Davies, H.T.O. (2007). *Using evidence. How research can inform public services*. Bristol: The Policy Press University of Bristol. ISBN 978-1861346643.

PDCO (2024). *Národný plán rozvoja dobrovoľníctva na roky 2024-2030*. Dostupné on-line: https://www.dobrovolnickecentra.sk/images/stories/files/2023/Narodny_plan_rozvoja_dobrovolnictva.pdf

PdF UMB (2023). *Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy*. Dostupné on-line: <https://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-socialnej-prace/projekty-a-granty/dobrovolnictvo-na-slovensku-v-case-krizy.html>

Repková, K. (2021). Politika aktívneho starnutia – príspevok Inštitútu pre výskum práce a rodiny. *Bulletin IVPR*, Vol. 2, č. 2. Dostupné on-line: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2021/12/bulletin_ivpr_12_2021.pdf

Repková, K. (ed.) (2020). *Národný program aktívneho starnutia na roky 2021-2030 (analytická časť)*. Bratislava: IVPR. Dostupné on-line: <https://ivpr.gov.sk/narodny->

[program-aktivneho-starnutia-na-roky-2021-2030-analyticka-cast-kvetoslava-repkova-ed/](#)

Shaw, I., Holland, S. (2014). *Doing Qualitative Research in Social Work*. London: SAGE.

SZO (2020). *Ageing: Healthy ageing and functional ability*. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/healthy-ageing-and-functional-ability>

SZO (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;jsessionid=7B610AF8E6C18F8E12C98F7674AE21F4?sequence=1

ŠÚ SR (2023). *EU SILC 2022 – Zisťovanie Štatistického úradu SR o príjmoch a životných podmienkach domácností*.

UNECE. *Active ageing Index*. Dostupné on-line: https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/AAI_leaflet.pdf

UNECE (2022). *Ministerial Conference on Ageing*. Dostupné on-line: <https://unece.org/info/Population/events/362733>

ZAIDI, A. (2015). *Active Ageing Index. A legacy of the 2012 European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations*. Policy brief April 2015. Vienna: ECSWPR. Dostupné on-line: <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/EuropeanCenter-04-2015.pdf>

Zákon č. 406/2011 Z.z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

BULLETIN IVPR

ročník 5 (2024)

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
IČO 308 47 451
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
Vychádza 12 x ročne. NEPREDAJNÉ.
ISSN 2729-9767
EV 6041/22

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach

www.ivpr.gov.sk